

УДК 377.1: 331.5

Валерія Г. Щербак

Київський національний університет технологій та дизайну

Наталія В. Балашова

Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості, м. Київ

**ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ
ПРОЦЕСОМ ІННОВАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ
ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ БЕЗРОБІТНИХ**

У статті розглядається сучасний стан ринку праці та ринку освітніх послуг: основні колізії та неузгодженість; окреслено основні вимоги, що будуть актуальними для робітників за п'ять-десять років; розглянуто систему професійного навчання безробітних, яка функціонує сьогодні, а також запропоновано шляхи вдосконалення механізму інноваційного забезпечення підготовки шукачів роботи, які навчаються на замовлення державної служби зайнятості.

Ключові слова: професійне навчання безробітних, державна служба зайнятості, дуальна освіта, змішане навчання, інноваційний механізм.

Валерия Г. Щербак

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Наталья В. Балашова

Институт подготовки кадров государственной службы занятости, г. Киев

**ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ
ПРОЦЕССОМ ИННОВАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ СИСТЕМЫ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ БЕЗРАБОТНЫХ**

В статье рассматривается современное состояние рынка труда и рынка образовательных услуг: основные коллизии и несогласованности; очерчены основные требования, которые будут актуальны для рабочих через пять-десять лет; рассмотрена система профессионального обучения безработных, которая функционирует сегодня, а также предложены пути совершенствования механизма инновационного обеспечения подготовки соискателей, которые учатся по заказу государственной службы занятости.

Ключевые слова: профессиональное обучение безработных, государственная служба занятости, дуальное образование, смешанное обучение, инновационный механизм.

Valeriia G. Shcherbak

Kyiv National University of Technologies and Design

Nataliia V. Balashova

Ukrainian State Employment Service Training Institute, Kyiv

**WAYS OF IMPROVEMENT OF THE MECHANISM OF MANAGEMENT
OF THE PROCESS OF INNOVATIVE PROVISION OF THE SYSTEM
OF VOCATIONAL TRAINING OF UNEMPLOYED**

The article considers the current state of the labor market and the market of education services providing insights to major collisions and imbalances, major requirements that will be relevant for employees within the next five to ten years as well as the current system of vocational training of unemployed. Key directions to enhance the innovative provision mechanism in the system of jobseekers training through State Employment Service orders are suggested

Keywords: vocational training of unemployed, state employment service, dual education, blended learning, innovative mechanism.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасний світ змінюється дуже швидкими темпами і перш за все за своїми якісними ознаками. Одним з важливих факторів економічної стабільності нашої країни є формування, відтворення та розвиток трудових ресурсів. Відтак, інвестиції: державні, бізнесові, особистісні; у професійну освіту українців стають найбільш результативними та мають довготривалий ефект. Наразі, динамічні зміни на ринку праці: мережева економіка, бурхливий розвиток ІТ-сфери, впровадження інновації у виробничі процеси, – все це та багато іншого вимагають від робітника все більшої й більшої кваліфікації. Тому, удосконалення механізму інноваційного забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема з числа шукачів роботи, набуває значущості. Адже, ми вважаємо, що професійне навчання безробітних є профілактичним засобом пом'якшення наслідків безробіття, захисту національного ринку та фактором соціальної стабілізації. Наразі, актуальним залишається і питання узгодження та координації з ринком освітніх послуг обсягів та кваліфікації підготовки робітників із врахуванням прогнозованих показників ринку праці.

Аналіз останніх публікацій по проблемі та невирішені частини дослідження. Проблеми професійного навчання безробітних розглядаються науковцями у різних аспектах, зокрема: О. Грішнова, І. Каленюк, Ю. Маршавін, П. Новиков, Н. Павловська, В. Савченко, М. Туленков та інші розглядають професійне навчання безробітних як соціально-економічну проблему; А. Давидочев, Ю. Деражне, В. Єрмоленко, О. Конюхов, К. Кязімов, О. Рикова, В. Шеметов та інші – як складову ринкової економіки в цілому та ринку праці зокрема.

Детальний аналіз літературних джерел свідчить, що протягом останніх десятиліть проблемам організації професійної підготовки безробітних приділялась певна увага. Разом з тим, питання удосконалення механізму управління процесом інноваційного забезпечення зазначеної системи потребує конкретизації та поглибленого вивчення. Особливо ця проблема активізувалася із розвитком мережі центрів професійно-технічної освіти державної служби зайнятості (ЦПТО ДСЗ), результативне навчання в яких можливе за умови застосування оптимальних підходів, що відповідають особливостям суб'єктів навчання – безробітним.

Метою дослідження є обґрунтування механізму управління процесом інноваційного забезпечення системи професійного навчання безробітних на прикладі центрів професійно-технічної освіти державної служби зайнятості.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Сьогодні на ринку праці з'являється робітник нової фармації, якому притаманні стійкий емоційний інтелект, креативність, аналітичне та критичне мислення, мобільність, швидкість отримання нових знань, інноваційність. Фрілансерство, агентська зайнятість, тимчасова зайнятість, «мережева» зайнятість – нові форми зайнятості, за якими буде зберігатись лідерство в майбутньому.

За прогнозою інформацією Всесвітнього економічного форуму в Давосі (2016 р.) Четверта промислова революція принципово впливає на ринок праці. Так, за наступні 5 років буде відбуватися радикальна зміна професій, тобто навички, що вимагалися ринком впродовж десятиріч, стануть морально застарілими. За розрахунковими даними, у 2020 році приблизно 35% навичок сучасного виробничого потенціалу будуть змінені. Більше ніж 47% робочих місць буде автоматизовано. З'являться нові робочі місця, які не існують сьогодні, але які будуть звичайними через 5 років [1].

На Всесвітньому економічному форумі в Давосі у 2016 році було визначено основні вимоги до майбутніх фахівців, що вплинуть на сферу зайнятості, професійні навички, пошук персоналу в різних галузях та різних регіонах [1]. Так, на першому місці стоїть такий навик, як комплексне багаторівневе рішення проблем, що свідчить про широкий світогляд людини, його професійні знання та нестандартність мислення. Далі йде – критичне мислення, що

дозволяє людині ставити під сумнів існуючі правила та змінювати обставини. Важливою є креативність в широкому сенсі, що дозволяє мати нестандартний підхід до всього, а, головне, бачити те, чого ще немає. Командний підхід в організації праці вимагає уміння управляти людьми, бо невеликі творчі та виробничі групи будуть створюватися для вирішення оперативних завдань, що потребує ефективних комунікативних здібностей та стійкого емоційного інтелекту. Необхідним є уміння формувати власну точку зору, приймати рішення та нести відповідальність. В сучасному світі, що змінюється досить швидко, важливою є така риса, як ментально переключатися на різні проблеми, обдумувати водночас декілька задач. Такі м'які навички називаються когнітивна гнучкість.

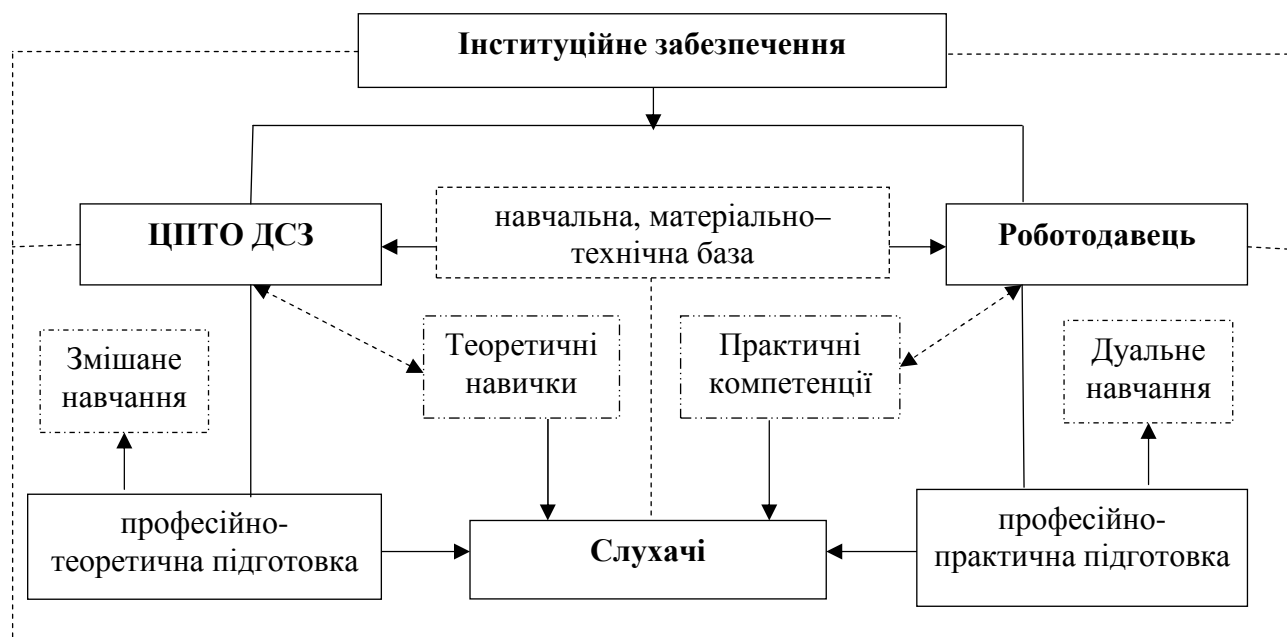
У щорічному Глобальному індексі інновацій у 2016 р. Україна займає 56 місце. Всього в рейтинг увійшло 128 країн. Шостий раз поспіль лідером рейтингу стала Швейцарія. За нею йдуть Швеція, Великобританія, США та Фінляндія. В регіоні «Європа» Україна на 34 місці з 39, випереджаючи Македонію (58), Сербію (65), Білорусь (79), Боснію і Герцоговину (87) та Албанію (92) [2].

Сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а здатності самостійно їх застосовувати в нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян. Зокрема, в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, зазначено, що «...для здійснення стабільного розвитку і нового якісного прориву в національній системі професійної освіти необхідно забезпечити: відкриття 27 навчально-практичних центрів за галузевим спрямуванням для здійснення перепідготовки незайнятого населення та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних кадрів професійно-технічної освіти; створення системи дистанційного навчання; забезпечення доступу закладів освіти до світових інформаційних ресурсів; створення відкритої мережі освітніх ресурсів...» [4].

На нашу думку, неузгодженість рівня професійної освіти з вимогами й пропозиціями з боку ринку праці призвела до девальвації дипломів багатьох спеціальностей та зростання безробіття серед випускників закладів вищої та професійно-технічної освіти. Збільшення масштабів підготовки дипломованих спеціалістів і відсутність можливості їхнього працевлаштування призвели до дисбалансу у сфері зайнятості. Роботодавець віддає перевагу професіоналізму, однак професійні знання і досвід – не єдині вимоги до претендентів на працевлаштування. Особливо це стосується молодих випускників, які мають теоретичні знання, але не мають досвіду вирішення виробничих задач. Відсутність такого досвіду знижує переваги молодих фахівців.

Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України [5] «з метою створення умов для якісної підготовки конкурентоспроможних робітничих кадрів, здатних задовольнити вимоги загальнодержавного та регіональних ринків праці, забезпечення гнучкості та мобільності організації навчально-виробничого процесу, оновлення змісту освіти шляхом упровадження у професійну підготовку кваліфікованих робітничих кадрів елементів дуальної форми навчання».

В процесі організації професійного навчання безробітних необхідно враховувати певні особливості, а саме: безробітні, як дорослі люди, які мають певний життєвий та професійний досвід, психологічний стан безробітних, які знаходяться в стані стресу через втрату роботи або неможливість знайти її. Нами запропоновано інноваційний підхід у системі професійного навчання безробітних, сутність якого полягає в змішано-дуальній освіті. Дуальність, як методологічна характеристика професійної підготовки передбачає узгоджену взаємодію освітньої та виробничої сфер щодо навчання та перенавчання працівників певного профілю в рамках організаційно відмінних форм навчання. Основними елементами запропонованої нами новації виступають: роботодавці, ЦПТО ДСЗ, інституційне забезпечення, слухачі. Схема їх взаємодії представлена на рис. 1.

Джерело: розроблене автором

Рис. 1. Схема взаємодії складових змішано-дуального навчання

Представлена на рис. 1 новація надає можливість створити нові методи, підходи, форми навчання осіб, які перебувають на обліку в державній службі зайнятості (ДСЗ), перепідготовки випускників закладів вищої та професійної (професійно-технічної) освіти, а також підвищення кваліфікації осіб, які бажають поглибити або оновити рівень своєї професійної компетенції. Один з основних принципів дуальної освіти передбачає можливість активної участі майбутніх роботодавців у формуванні навчальних планів ЦПТО ДСЗ саме з тих предметів та навчальних дисциплін, які необхідні для кращого розуміння обраної спеціальності.

Ми пропонуємо організувати професійне навчання безробітних за більш гнучкою подвійною формою, використовуючи блочно-модульну систему, розбиваючи підготовку на два етапи. Перший – професійно-теоретична підготовка – навчання онлайн та оф-лайн: «перевернуті класи», індивідуальна ротація, Flex-модель тощо, а також традиційні навчальні методики. При чому для першого, базового модуля, пропонуємо застосовувати дистанційну форму. Потім пропонуємо робити чергування блок теорії (1–2 тижні) на базі навчального закладу (традиційні засоби навчання) та блок професійно-практичної підготовки (4–8 тижнів) на базі виробництва. До основних змін за такої системи навчання можемо віднести: зміна співвідношення навчального часу (30% до 70%); у слухача з'являється свою освітню траєкторія та підвищується вмотивованість до навчання, оцінювання набутих компетенцій відбувається у відповідності до дійсних показників професійної підготовки. Все це веде до економії навчальних, матеріальних, часових та людських ресурсів.

Впровадження в практику роботи ЦПТО ДСЗ змішано-дуальної форми навчання потребує вдосконалення механізму інноваційного забезпечення системи професійного навчання безробітних.

В економіці механізм – це сукупність принципів, форм, методів, важелів, за допомогою яких здійснюється накопичення, використання ресурсів, створення і постачання на ринок необхідних суспільних благ.

Механізм інноваційного забезпечення – це система ресурсів, функцій, завдань, організацій, інституцій, які за рахунок запропонованої взаємодії забезпечують формування ефективності та конкурентоспроможності [6].

В нашому дослідженні, під інноваційним механізмом ми розуміємо організаційно-управлінські завдання, вирішення яких спрямовується на досягнення мети освітньої діяльності як окремо закладу професійної (професійно-технічної) освіти, так і вцілому системи професійного навчання та перенавчання безробітних. Наразі, основу механізму інноваційного забезпечення становлять інновації, а також процес їх створення, розвитку та функціонування. За новацією ми пропонуємо розроблення та впровадження в систему професійної підготовки безробітних у ЦПТО ДСЗ інтеграції дуальної освіти та змішаного навчання.

Нами розроблено механізм управління процесом новації в системі професійної підготовки шукачів роботи (рис. 2).

Джерело: розроблене автором

Рис. 2. Механізм інноваційного забезпечення системи професійного навчання безробітних

Як видно з рис. 2, для забезпечення механізму інновацій слід розробити та впровадити ряд заходів, зокрема: внести зміни до нормативно-правових актів з питань професійного навчання дорослого населення; визначити професії/напрями підготовки, за якими можливо запровадити змішано-дуальну форму професійного навчання; спільно з роботодавцями розробити навчальні плани та програми; забезпечити підвищення кваліфікації педагогічних працівників щодо організації змішано-дуального навчання, а також з новітніх технологій виробництва. Також слід розглянути можливість створення «*транзитних робочих місць*». Адже, у разі відсутності поряд підприємства, з яким можливо розпочати співпрацю щодо використання змішано-дуальної форми навчання, доцільно розглянути варіант створення в структурі обласного центру зайнятості соціального підприємства, основним завданням якого (наприклад, це може бути перукарня або заклад громадського харчування) є створення робочих місць для формування у слухачів під час навчання складних та комплексних професійних навичок.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Запропонований механізм управління процесом інноваційного забезпечення системи професійного навчання безробітних, інфраструктурним підґрунтям якого виступають інноваційні навчально-виробничі майданчики регіональної системи ЦПТО ДСЗ, де економетричне моделювання 17 динамічних процесів освітньої діяльності можна охарактеризувати в рамках чотирьох основних цільових підсистем «Теоретичне навчання», «Практично-професійне стажування», «Інновації», «Ринок», які допомагають якісно характеризувати стан рівноваги ринку праці, визначають підходи до формування попиту на працю та пропозиції робочої сили, обґрунтувати наявність динамічного взаємозв'язку між ринком праці та реальним сектором економіки, засвідчують важливість урахування впливу різних типів шоків на перебіг процесів на ринку праці та стохастичного характеру коливань його показників.

References

Література

1. World Economic Forum. Retrieved from: https://www.weforum.org. 2. Ukrainskyi instytut maibutnoho [Ukrainian Institute of the Future]. Retrieved from: https://uifuture.org/uk/post/ukraina-pidnalasa-na-6-pozicij-u-globalnomu-innovacijnomu-indeksi_305 [in Ukrainian]. 3. Kucherenko, D., Martyniuk, O. (2011). <i>Strategii rozvytku osvitnikh system krain svitu: Monohrafiia</i> [Strategies for the development of educational systems of countries of the world: Monograph]. Kyiv: IPK DSZ. 312 p. [in Ukrainian]. 4. <i>Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na 2012–2021 roky</i> [National Strategy for the Development of Education in Ukraine for 2012–2021]. Retrieved from: http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf [in Ukrainian]. 5. Pro vprovadzhennia elementiv dualnoi formy navchannia u profesiinu pidhotovku kvalifikovanykh robitnykiv: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 23.06.2017 № 916 [On introduction of elements of the dual form of training in the professional training of	1. World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.weforum.org. 2. Український інститут майбутнього [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uifuture.org/uk/post/ukraina-pidnalasa-na-6-pozicij-u-globalnomu-innovacijnomu-indeksi_305. 3. Кучеренко Д. Стратегії розвитку освітніх систем країн світу: Монографія / Д. Кучеренко, О. Мартинюк. – К.: ІПК ДСЗ, 2011. – 312 с. 4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf. 5. Про впровадження елементів дуальної форми навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників: Наказ Міністерства освіти і науки України від 23.06.2017 № 916

- skilled workers: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated June 23, 2017 No. 916]. Retrieved from: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2017-07-03/7682/nmo-916.pdf> [in Ukrainian].
6. Гончарук, Т.В. (2013). Механізм інноваційного забезпечення у формування ефективності виробничих систем: теоретичний аспект [The mechanism of innovation support in the formation of the efficiency of production systems: the theoretical aspect]. *Ekonomika APK*, # 6, Pp. 118–122 [in Ukrainian].
- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2017-07-03/7682/nmo-916.pdf>.
6. Гончарук Т. В. Механізм інноваційного забезпечення у формування ефективності виробничих систем: теоретичний аспект / Т. В. Гончарук // *Економіка АПК*. – 2013. – № 6. – С. 118–122.